

Tadeusz Lewaszkiewicz (Posen)

Zarys dziejów językoznawstwa słowiańskiego na Uniwersytecie Lipskim

1. Uwagi wstępne

Od końca lat siedemdziesiątych XIX w. do lat dwudziestych XX w. Lipsk był mekką naukową lingwistów, ponieważ działała w nim znana szkoła młodogramatyków, do której należeli wybitni indoeuropeiści, specjaliści od poszczególnych grup języków indoeuropejskich i teoretycy języka: m.in. August Leskien – indoeuropeista, bałtolog i sławista, indoeuropeiści Karl Brugmann i Hermann Osthoff, Hermann Paul – teoretyk języka, Eduard Sievers – fonetyk, głównie germanista, Ernest Windisch – przede wszystkim sanskrytolog i celtolog. Młodogramatykiem był również Berthold Delbrück, profesor uniwersytetu w Jenie. Do tej szkoły językoznawczej nie zalicza się Georga Curtiusa (głównie greccyści), także wybitnego lingwisty.

W Lipsku przed pierwszą wojną światową wielu językoznawców niemieckich i zagranicznych odbyło studia, krótkie lub długie staże naukowe, doktoryzowało się i habilitowało. Niektórzy z nich odegrali poważną rolę w nauce. Oto wybrane nazwiska w porządku alfabetycznym: Jan Baudouin de Courtenay, Aleksandar Belić, Tytus Benni, Erich Berneker, Aleksander Brückner, Filip F. Fortunatov, Ernst Fraenkel, Andrzej Gawroński, Hermann Hirt, Vatroslav Jagić, Lucjan Malinowski, Karl H. Meyer, Jan Otrębski, Jan Rozwadowski, Ferdinand de Saussure, Stanisław Słoński, Franz Specht, Nikolaj S. Trubeckoj, Henryk Ułaszyn, Karl Verner. W Lipsku studiowali także późniejsi współtwórcy szczególnego prestiżu tego ośrodka językoznawczego: K. Brugmann (doktorat u G. Curtiusa w 1871 r.), H. Osthoff (uczeń A. Leskien), E. Sievers.

Celem mojego artykułu jest przedstawienie w zarysie dziejów językoznawstwa słowiańskiego w Lipsku – od skromnych osiągnięć filologiczno-leksykograficznych przed XIX w. do czasów współczesnych. Dotychczas brak takiego syntetycznego opracowania, które wypełniłoby lukę w historii sławistyki.¹ Do młodogramatyków nawiążę ponownie, aby omówić ich dorobek sławi-

¹ Istnieją tylko publikacje dotyczące osiągnięć naukowych i dydaktycznych poszczególnych sławistów niemieckich, konkretnych filologii słowiańskich w niemieckich ośrodkach uniwersyteckich, krótszych okresów dziejów poszczególnych sławistyki, np.: Rösel, Hubert. 1964. Beiträge zur Geschichte der Slawistik an den Universitäten Halle und Leipzig im 18. und 19. Jahrhundert. Heidelberg; Eichler, Ernst (Hrsg.) 1993. Slawistik in Deutschland von den Anfängen bis 1945. Bautzen; Zeil, Wilhelm. 1994. Slawistik in Deutschland. Forschungen und Informationen über die Sprachen, Literaturen und Volkskulturen slawischer Völker bis 1945. Köln & Weimar; Rudolf, Jolanta. 2006b. Die Leipziger Polonistik seit 1945. In Grażyna-Maria Peter (Hrsg.). Polen in Leipzig – damals und heute. Leipzig. 82–84.

styczny. Z konieczności mogą udokumentować i ocenić tylko ważniejsze osiągnięcia lipskiego środowiska uniwersyteckiego, które dotyczą poszczególnych języków słowiańskich oraz porównawczego językoznawstwa słowiańskiego. Niektórzy językoznawcy byli zatrudnieni na Uniwersytecie Lipskim tylko przez pewien czas. Mimo to wzmiankuję także o ich dorobku powstałym w innych ośrodkach uniwersyteckich.

2. Zainteresowania slawistyczne w Lipsku do końca XVIII w.

Bez specjalnych badań nie da się ustalić wszystkich przejawów zainteresowań »slawistycznych« w dawnym lipskim środowisku uniwersyteckim. Warto przynajmniej zwrócić uwagę na filologiczne osiągnięcia absolwentów oraz wykładowców Uniwersytetu Lipskiego.

Hieronymus Megiser (profesor historiografii Uniwersytetu Lipskiego) opublikował dwa słowniki cenione w badaniach slawistycznych: zawierający słoweński materiał leksykalny (obok niemieckiego, łacińskiego i włoskiego) *Dictionarium quatuor linguarum* (1592); jak również *Thesaurus polyglottus, vel Dictionarium Multilingue, ex quadringentis circiter tam veteris quam novi... orbis nationum linguis, dialectis, idiomatibus et idiotismis, constans...* (Frankfurt am Main 1603), w którym znajduje się słownictwo języków zachodnio- i południowosłowiańskich. Szczególnie wartościowa jest w nim leksyka wschodnio-dolno-łużycka, wykazująca językowe oddziaływanie polskiego obszaru językowego.²

W XVII w. dwaj Górnoluzyczanie, absolwenci studiów teologicznych w Lipsku, zasłużyli się w dziejach kodyfikacji języka górnołużyckiego. Jurij Ludovici jest autorem rękopiśmiennej gramatyki *Rudimenta grammaticae Sorabo-Vandalicae idiomatis Budissinatis delineata* (przed 1673 r.)³. Zacharias Běrlin / Z. Bierling skodyfikował pisownię górnołużycką w drukowanym traktacie *Didascalica seu Orthographia Vandalica. [...]*, Budissin 1689.

August H. Francke studiował w latach 1679–1685 teologię i filologię nie tylko w Erfurcie i Kilonii, ale także w Lipsku, gdzie uzyskał tytuł magistra i w 1685 r. habilitował się z gramatyki języka hebrajskiego; przez pewien czas był wykładowcą uniwersyteckim. W Halle założył w 1695 r. różnego typu szkoły podstawowe i średnie, sierociniec, seminarium nauczycielskie, drukarnię, bibliotekę naukową, placówki opiekuńczo-wychowawcze dla ubogich i sierot, zespół zakładów wychowawczych (określanych później jako Franckeschen Stiftungen). W 1702 r. powstało w Halle z jego inicjatywy Collegium Orientale, w którym nauczano różnych języków słowiańskich oraz zabiegano o kontakty handlowe i kulturalne z Rosją, Polską, Czechami, Słowacją i krajami bałkańskimi. Zainteresowanie językami słowiańskimi w Halle na początku XVIII w. to fakt nie-

2 Hórník, Michal. 1878. Delnjoserbske słowa ze słownika M. Megisera. W Časopis Mačicy Serbskeje 31. 46–67; Schuster-Šewc, Heinz. 1967c. Thesaurus Polyglottus vel Dictionarium Multilingue von Hieronymo Megisero. Frankfurti ad Moenum. MDC III. In Heinz Schuster-Šewc (Hrsg.). Sorbische Sprachdenkmäler 16–18. Jahrhundert. Bautzen. 441–471.

3 Jenč, Rudolf. 1962. »Rudimenta grammaticae Sorabo-Vandalicae« Georgia Ludovicia. V Lětopis A 9:1. 9–41; Schuster-Šewc, Heinz. 1967a. Obersorbische hs. Grammatik aus dem 17. Jahrhundert von G. Ludovici. In Heinz Schuster-Šewc (Hrsg.). Sorbische Sprachdenkmäler 16.–18. Jahrhundert. Bautzen. 70–76.

zwykle ważny w dziejach slawistyki.⁴ Pamiętać należy o tym, że była to zasługa absolwenta i wykładowcy Uniwersytetu Lipskiego.

Johann G. von Eccard, m.in. student filologii w Lipsku, jest znany jako badacz słowiańskich elementów językowych w Niemczech okolic Lüneburga.⁵

W historii językoznawstwa polskiego zasłużył się Johann Daniel Hoffmann, który studiował w Wittenberdze, Jenie i Lipsku. Od około 1730 r. pracował jako nauczyciel w Toruniu i Elblągu. Wydał dwie niewielkie rozprawy filologiczne,⁶ które Przemysław Zwoliński ocenił niezwykle wysoko:

Eine gründliche Lektüre hat mich davon überzeugt, daß *Hoffmanns* Broschüre volle Aufmerksamkeit verdient. Seine Etymologien sind wohlfundiert und im Vergleich mit den phantastischen Spekulationen seiner Zeit methodologisch überraschend modern. Ihr Verfasser erweist sich als ein würdiger Vorläufer der polonistischen Etymologie des 20. Jahrhunderts, dessen sich weder *Alexander Brückner* noch *Franciszek Ślawnski* – um nur diese beiden Verfasser etymologischer Wörterbücher der polnischen Sprache zu erwähnen – schämen müßten.⁷

W XVIII w. wzrosło zainteresowanie Uniwersytetu Lipskiego językiem polskim, językami łużyckimi i częściowo innymi językami słowiańskimi. Po wyborze w 1697 r. Augusta II Mocnego (1670–1733), a w 1733 r. Augusta III (1696–1763) na królów Polski zacieśniły się kontakty polityczne, gospodarcze i kulturalne Saksonii i Polski. Dzięki temu powstał w Lipsku uniwersytecki lektorat języka polskiego.⁸ Pierwszym lektorem języka polskiego (tzw. »Sprachmeistrem«) był w pierwszej ćwierci XVIII w. Paul Reguza. W 1726 r. przybył do Lipska Michał A. Trotz / Troc, który przez pewien czas studiował tu prawo i pełnił funkcję »Sprachmeistra« i tłumacza sądowego. Oficjalnie lektorem języka polskiego M. A. Trotz został w 1746 lub 1750 r. W czasie swojej działalności przygotował ważne dzieła leksykograficzne: *Nouveau dictionnaire françois, allemand et polonais*, t. 1–2, Lipsk 1744–1747; *Nowy dykcjonarz, to jest mownik polsko-francusko-niemiecki*, Lipsk 1764 (przedruk w r. 1779). Następnym lektorem w latach 1772–1790 był Stanisław Nałęcz Moszczeński, który wydał w 1772 r. tom 4. słownika M. A. Trotza, tj. część niemiecko-polską. Od 2.12.1791 r. funkcję lektora (jeszcze jako student) pełnił Samuel Bogumił Linde; był on również zobowiązany do wykonywania obowiązków tłumacza sądowego. Podczas pobytu w

4 Winter, Eduard. 1953. Halle als Ausgangspunkt der deutschen Rußlandkunde im 18. Jahrhundert. Berlin; Winter, Eduard. 1954. Die Pflege der west- und südslawischen Sprachen in Halle im 18. Jahrhundert. Berlin.

5 Eccard, Johann G. von. 1711. *Historia studii etymologici linguae Germanicae... Accedunt et quaedam de lingua Venedorum in Germania habitantium*. Hannover.

6 Hoffmann, Johann Daniel. 1744a. *De originibus linguae Polonicae commentatio*. Thorunii; Hoffmann, Johann Daniel. 1744b. *Specimen collectaneorum etymologicorum*. Thorunii.

7 Zwoliński, Przemysław. 1988. J. D. Hoffmann als Polonist und Etymologe. Ein Beitrag zur Vorwissenschaftlichen Slawistik. In Przemysław Zwoliński & Mieczysław Basaj (red.). *Szkice i studia z historii slawistyki*. Wrocław. 411–416; cytat na stronie 412.

8 Lewaszkiewicz, Tadeusz. 2001. Polnisch-Lektorate in Leipzig im 18. Jahrhundert. In Dietrich Scholze (Hrsg.). *Mit Wort und Tat. Deutsch-Polnischer Kultur- und Wissenschaftsdialog in Vergangenheit und Gegenwart*. Leipzig 2001. 81–87.

Lipsku zaczął przygotowywać słownik, który ukazał się w latach 1807–1814 jako wybitne dzieło polskiej leksykografii.⁹

Pochodzący z Łużyc studenci teologii protestanckiej stowarzyszili się w Lipsku w Łużyckim Towarzystwie Kaznodziejskim (1716).¹⁰ Jednym z zadań tej organizacji było doskonalenie się w znajomości języka górnołużyckiego. Dzięki kontaktom z Łużyczanami niektórzy niemieccy studenci nauczyli się górnołużyckiego. Georg Körner, Niemiec, student teologii, historii i filologii w Lipsku, członek Łużyckiego Towarzystwa Kaznodziejskiego, nauczył się górnołużyckiego na takim poziomie, że przygotował w rękopisie obszerny słownik górnołużycko-niemiecki.¹¹ Johann M. Georg, Niemiec studiujący w Lipsku teologię i prawo, napisał gramatykę języka górnołużyckiego.¹²

Na Uniwersytecie Lipskim prawo oraz inne przedmioty studiował w latach 1770–1774 również Karl G. von Anton, Niemiec, który był członkiem Łużyckiego Towarzystwa Kaznodziejskiego. Jego zainteresowania historyczno-slawistyczne zaowocowały w postaci książki o pochodzeniu Słowian.¹³ Autor wykorzystał w tej pracy materiał leksykalny z wielu języków słowiańskich.¹⁴

W XVIII w. P. Reguza, M. A. Trotz, S. Nałęcz Moszczeński i S. B. Linde (lektorzy języka polskiego) szerzyli wiedzę o języku polskim. G. Körner i J. M. Georg, niemieccy absolwenci Uniwersytetu Lipskiego, przyczynili się do rozwoju ówczesnej sorabistyki. K. G. von Anton był jednym z prekursorów porównawczej slawistyki językoznawczej. Z Lipskiem związani byli także Johann Ch. Adelung oraz Friedrich G. von Adelung, którzy odegrali dużą rolę w rozwoju przednaukowego językoznawstwa porównawczego i w pewnym stopniu w popularyzowaniu wiedzy o językach słowiańskich.

J. Ch. Adelung studiował wprawdzie teologię w Halle, ale lata 1765–1787 spędził jako dziennikarz i pisarz w Lipsku, znał więc niewątpliwie środowiska uniwersyteckie. Związek J. Ch. Adelunga z filologią słowiańską polega na tym, że rozpoczął on wydawanie dzieła *Mithridates oder allgemeine Sprachkunde mit dem Vater Unser als Sprachprobe in beynahe 500 Sprachen und Mundarten*, Bd. 1–2 (Berlin 1809), w którym znajdują się także odpowiednie teksty w językach słowiańskich. Jego dzieło kontynuował bratanek F. G. von Adelung, znawca i popularyzator języka rosyjskiego.

9 Linde, Samuel Bogumił. 1807–1814. Słownik języka polskiego. T. 1–6. Warszawa.

10 »Serbske přédarske towarstwo« / Wendisches Prediger Kollegium / istniało w latach 1716–1913; po 1810 r. towarzystwo funkcjonowało pod nazwą Sorabia, Sorbicum. Wznowienie działalności nastąpiło w 1949 r.; Sorabia istnieje do dzisiaj.

11 To dzieło leksykograficzne wydał Olesch, Reinhold (Hrsg.). 1979–1980. Slavonisch-deutsches ausführliches und vollständiges Wörterbuch. Eine Handschrift des 18. Jahrhunderts. Bde. 1–5. Köln & Wien.

12 Schaller, Helmut W. 1986. Johann Michael Georgs »Versuch einer sorbischen Sprachlehre« (1788). Einleitung, Text, Kommentar. München.

13 Anton, Karl G. von. 1783–1789. Erste Linien eines Versuches über der alten Slaven Ursprung, Sitten, Gebräuche, Meinungen und Kenntnisse. I–II. Leipzig.

14 Lewaszkiewicz, Tadeusz. 1987. Słowiańskie zagadnienia porównawcze w twórczości naukowej K. A. Antona (1751–1818). W Hanna Orzechowska & Mieczysław Basaj (red.). Prekursorzy słowiańskiego językoznawstwa porównawczego (do końca XVIII w.). Wrocław. 295–303.

W dziejach slawistyki lipskiej datą przełomową był rok 1870, kiedy A. Leskien objął katedrę filologii słowiańskiej. Wcześniej (tj. od przełomu XVIII i XIX w.) Uniwersytet Lipski dbał głównie o praktyczne nauczanie języków słowiańskich. Zasłużonym lektorem języka rosyjskiego i polskiego był w latach 1819–1851 Johann A. E. Schmidt, który opublikował kilka slawistycznych gramatyk, podręczników i słowników.¹⁵ W latach 1842–1848 funkcję lektora języków słowiańskich i literatur pełnił Jan P. Jordan. Mieszkał on od 1831 do 1840 r. w Pradze – jako uczeń niemieckiego gimnazjum, student filozofii i teologii (1837–1838), student języków słowiańskich (1838–1840). Języki słowiańskie poznawał również w Serbowce – stowarzyszeniu łużyckich studentów, którego członkiem był w latach 1831–1837. Uczył w Lipsku zapewne czeskiego i górnołużyckiego; może też rosyjskiego i polskiego. Wydawał *Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft* (1843–1848). Przed przybyciem do Lipska J. P. Jordan opublikował gramatykę języka górnołużyckiego.¹⁶ Wilhelm Zeil ocenił następująco działalność J. P. Jordana w Lipsku:

In Leipzig übte er eine vielseitige Lehrtätigkeit aus, mit der er sich große Verdienste um die Etablierung der Slawistik und um deren weitere Entwicklung in Deutschland erwarb. Diese förderte er auch mit seiner Reihe *Die slawischen Sprachdialekte in kurzer Grammatik, Chrestomathie und dem nöthigen Wörterverzeichnis* (Leipzig 1845–1846), mit seinem polnisch-deutschen und deutsch-polnischen Wörterbuch (Leipzig 1845), seinem tschechisch-deutschen und deutsch-tschechischen Wörterbuch (Leipzig 1847) wie auch mit seiner *Geschichte Böhmens* (3 Bde., Leipzig 1844, 1847). Besondere Bedeutung erlangten die von J. begründeten »Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft« (5 Bde., Leipzig 1843–47, (Reprint: Leipzig 1974), die er 1847–48 mit Smoler in Leipzig und Bautzen herausgab.¹⁷

Warto dodać, że językami słowiańskimi (zwłaszcza łużyckimi¹⁸) interesował się Hermann Lotze. Studiował on w Lipsku w latach 1849–1854 filologię klasyczną i języki nowożytne; uzyskał stopień doktora. Uczył różnych języków europejskich, był też tłumaczem przysięgłym wielu języków. W 1867 r. bez powodzenia starał się o stanowisko lektora języków słowiańskich na Uniwersytecie Lipskim.

Jak już wspomniałem, punkt zwrotny w dziejach slawistyki lipskiej wiąże się z powierzeniem A. Leskienowi w 1870 r. katedry filologii słowiańskiej. Głównym prekursorem filologii słowiańskiej i slawistyki językoznawczej był Josef Dobrovský; do kręgu prekursorów slawistyki należeli również: Jernej Kopitar, Aleksandr Ch. Vostokov, S. B. Linde, Vuk S. Karadžić, Józef Mroziński i

15 Schmidt, Johann A. E. 1813. *Praktische Grammatik der russischen Sprache und ein Russisch-deutsches Wörterbuch zum Gebrauch für Russen*. Leipzig; Schmidt, Johann A. E. 1815. *Neuestes russisch-deutsches und deutsch-russisches Taschenbuch*. Leipzig; Schmidt, Johann A. E. 1818. *Handbuch der russischen Wörter und Redensarten*. Leipzig; Schmidt, Johann A. E. 1836. *Polnisch – russisch – deutsches Wörterbuch*. Breslau; Schmidt, Johann A. E. 1849. *Praktische russische Sprach-Lehre für Schulen und zum Selbstunterricht*. Hamburg & Leipzig.

16 Jordan, Jan P. 1841. *Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz. Im Systeme Dobrowskýs abgefaßt*. Prag.

17 Zeil, Wilhelm. 1993. Jordan, Jan Pëtr. In Ernst Eichler (Hrsg.). *Slawistik in Deutschland von den Anfängen bis 1945*. Bautzen. 196–197.

18 Lotze, Hermann (Hrsg.). 1867. *Der Brief des Jakobs vom Jahre 1548*. Leipzig.

inni. Naukowe językoznawstwo słowiańskie (zwłaszcza porównawcze) to dzieło Franza Miklosicha / Franca Miklošiča. A. Leskien (indoeuropeista, bałtolog i sławista) stworzył podstawy metodologii lingwistycznej młodogramatyków, pogłębił znajomość pokrewieństwa językowego słowiańsko-bałtycko-germańskiego¹⁹, akcentu prasłowiańskiego i jego rozwoju w językach słowiańskich²⁰, gramatyki języka staro-cerkiewno-słowiańskiego²¹ i innych problemów sławistycznych. Wspomniany uczony dokonał przełomu w językoznawstwie słowiańskim. A. Leskien utrzymywał naukowe kontakty z filologami łużyckimi – z Janem A. Smolerem, Michałem Hórnikiem i Arnoštem Muką. Jest też prekursorem w pełni naukowego diachronicznego językoznawstwa sorabistycznego.²² Jego dzieło kontynuowali m.in. V. Jagić, E. Berneker, Václav Vondrák.

Językoznawstwo słowiańskie dużo zawdzięcza także lipskim indoeuropeistom, którzy w swoich publikacjach uwzględniali słowiańskie fakty językowe. Szczególnie ważna była indoeuropeistyczna synteza K. Brugmanna²³ i jej skrócona wersja (z częścią poświęconą składni).²⁴ Sławiści korzystali również z monografii składni indoeuropejskiej B. Delbrücka.²⁵ Kilka lat (1917–1920) w Lipsku pracował jako profesor sławistyki Matija Murko – głównie literaturoznawca, kulturoznawca i folklorysta, ale również językoznawca. Zasłużył się on w metodologii badań etymologicznych oraz jako jeden z inicjatorów projektu »Wörter und Sachen«.

W XIX w. kilku Łużyczan, którzy w Lipsku studiowali teologię lub teologię i sławistykę, przyczyniło się do rozwoju językoznawstwa słowiańskiego (głównie sorabistyki): Handrij Zejler jako autor gramatyki języka górnołużyckiego²⁶; Křesčan B. Pful (student J. P. Jordana, główny kodyfikator wspólnego języka górnołużyckiego²⁷); Matej B. Broniš (uczeń młodogramatyków lipskich) – autor prac kaszubistycznych²⁸; A. Muka (uczeń A. Leskiena) – najwybitniejszy językoznawca łużycki pierwszej połowy XX w., autor wielu książek, edycji tekstów, słowników, artykułów.²⁹

19 Leskien, August. 1876b. Die Deklination im Slavisch-Litauischen und Germanischen. Leipzig.

20 Leskien, August. 1885. Untersuchungen über Quantität und Betonung in den slavischen Sprachen. Leipzig.

21 Leskien, August. 1871. Handbuch der altpulgarischen (altkirchenslawischen) Sprache. Weimar.

22 Leskien, August. 1876a. Das sorbische Neue Testament von 1548. In Archiv für slavische Philologie 1. 161–249; Leskien, August. 1877. Bemerkungen über den niedersorbischen Dialekt des Tharaeus. In Archiv für slavische Philologie 2. 126–129.

23 Brugmann, Karl. 1886–1892). Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Bde. 1–2. Straßburg (2. wydanie przerobione i uzupełnione).

24 Brugmann, Karl. 1902–1904. Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen. Straßburg.

25 Delbrück, Berthold. 1893–1900. Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen. Straßburg (dzieło wydane jako Bde. 3–5: Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen [wraz z Karlem Brugmannem]).

26 Seiler, Andreas. 1830. Kurzgefaßte Grammatik der Sorben-Wendischen Sprache nach dem Budissiner Dialekte. Budissin.

27 Pful, Křesčan B. 1848. Hornjołužiski serbski prawopis z krótkim řečničnym přehladom. Budyšin; Pful, Křesčan B. 1866. Łužiski serbski słownik. Budyšin; Pful, Křesčan B. 1867. Laut- und Formenlehre der oberlausitzisch-wendischen Sprache. Mit besonderer Rücksicht auf das Altslawische. Bautzen.

28 Broniš, Matej B. 1896. Kaschubische Dialektstudien. 1. Die Sprache der Belöce nebst Anhang: Einige Dialekte. Leipzig; Broniš, Matej B. 1898. Kaschubische Dialektstudien. 2. Texte in der Sprache der Belöce neben Anhang: Proben aus einigen Dialekten. Leipzig.

29 Mucke, Ernst [A. Muka]. 1891. Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre der niedersorbischen (niederlausitzisch-wendischen) Sprache. Leipzig; Mucke, Ernst [A. Muka]. 1911–1928. Słownik dolnosersbeje rěcy a jeje narěcow. T. 1–2. St. Petersburg & Prag.

W okresie międzywojennym językoznawstwem słowiańskim w Lipsku zajmowali się wybitni uczeni: Max Vasmer od 1921 do 1925 r., Reinhold Trautmann w latach 1926–1948 (następca M. Vasmera), Karl H. Meyer (jako docent prywatny w latach 1920–1927).

M. Vasmer miał już przed przybyciem do Lipska wartościowe publikacje indoeuropeistyczne i sławistyczne. W ciągu kilku lat powiększył swój dorobek,³⁰ ale największe sukcesy osiągnął jako profesor w Berlinie, w Sztokholmie (1947–1949) oraz od 1949 r. na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie Zachodnim. Wybitny dorobek dotyczył szerokiej problematyki języka rosyjskiego, słowiańsko-niesłowiańskich kontaktów językowych, zagadnień ogólnosłowiańskich.³¹ M. Vasmer popierał rozwój naukowy sorabistów: Frida Mětška, Arnulfa Schroedera, Paula Wirtha, Otta Francka.

R. Trautmann był z wykształcenia indoeuropeistą, germanistą, bałtologiem i sławistą. Na początku kariery naukowej wstąpił się jako badacz języka staropruskiego³² oraz bałtycko-słowiańskich związków leksykalnych.³³ Ma ogromne zasługi w zbadaniu nazw miejscowych pochodzenia słowiańskiego na terenie północnych Niemiec.³⁴ Interesował się także folklorem Rosjan i literaturą rosyjską.³⁵ Bardzo duży dorobek – dotyczący kilku języków słowiańskich – miał również K. H. Meyer, filolog klasyczny, indoeuropeista i sławista. Badał zanik deklinacji w języku bułgarskim (praca oceniana krytycznie)³⁶, zajmował się rosyjską gramatyką historyczną³⁷, górnołużyckim zabytkiem językowym z końca XVI w.³⁸, językiem staro-cerkiewno-słowiańskim³⁹, dialektem czakawskim (książka krytykowana)⁴⁰. W mniejszym stopniu uwzględniał inne języki słowiańskie. Należał także w Niemczech do prekursorów badań nad literaturą ukraińską.⁴¹ W znac-

30 Vasmer, Max. 1923. *Die Iranier in Südrubland*. Leipzig.

31 Vasmer, Max. 1934. *Die ehemalige Ausbreitung der Westfinnen in den slawischen Ländern*. Berlin; Vasmer, Max. 1938. *B. Kopitar's Briefwechsel mit Jakob Grimm*. Berlin; Vasmer, Max. 1941. *Die Slawen in Griechenland*. Berlin; Vasmer, Max. 1944. *Griechische Lehnwörter im Serbokroatischen*. Berlin; Vasmer, Max. 1950–1958. *Russisches etymologisches Wörterbuch*. Bde. 1–3. Heidelberg; Vasmer, Max. 1962–1981. *Wörterbuch der russischen Gewässernamen*. Bde. 1–5. Berlin & Wiesbaden; Vasmer, Max, Herbert Bräuer & Ingrid Coper. (Hrsg.). 1964–1989. *Russisches geographisches Namenbuch*. Bde. 1–10. Wiesbaden.

32 Trautmann, Reinhold. 1910. *Die altpreußischen Sprachdenkmäler*. Göttingen.

33 Trautmann, Reinhold. 1923. *Baltisch-slavisches Wörterbuch*. Göttingen.

34 Trautmann, Reinhold. 1939. *Die wendischen Ortsnamen Ostholsteins, Lübecks, Lauenburgs und Mecklenburgs*. Neumünster; Trautmann, Reinhold. 1948–1949. *Die Elb- und Ostseeslawischen Ortsnamen*. Bde. 1–2. Berlin; Trautmann, Reinhold. 1950. *Die slavischen Ortsnamen Mecklenburgs und Holsteins*. Berlin.

35 Trautmann, Reinhold. 1935. *Die Volksdichtung der Großrussen*. Heidelberg; Trautmann, Reinhold. 1942. *Zu Form und Gehalt der Novellen Turgenjews*. Leipzig; Trautmann, Reinhold. 1948. *Turgenjew und Tschschow*. Leipzig.

36 Mayer, Karl H. 1920. *Der Untergang der Deklination im Bulgarischen*. Heidelberg.

37 Mayer, Karl H. 1923. *Historische Grammatik der russischen Sprache. Teil 1: Einleitung, Laut-, Form- und Akzentlehre*. Bonn.

38 Mayer, Karl H. 1923. *Der oberwendische (obersorbische) Katechismus des Warichius (1597). Text mit Einleitung und grammatischer Bearbeitung*. Leipzig.

39 Mayer, Karl H. 1935. *Altkirchenslawisch-griechisches Wörterbuch des Codex Suprasliensis*. Glückstadt & Hamburg; Mayer, Karl H. 1939–1944. *Altkirchenslawische Studien*. Bde. 1–2. Halle / Saale.

40 Mayer, Karl H. 1928. *Untersuchungen zur Čakavština der Insel Krk (Veglia)*. Leipzig.

41 Mayer, Karl H. 1932. *Die Ukraine in der polnischen Romantik*. Berlin; Mayer, Karl H. 1937. *Taras Schewtschenko. Der ukrainische Nationaldichter 1814–1861*. Berlin.

nie mniejszym stopniu językoznawstwem słowiańskim zajmował się w Lipsku Georg Gerullis, profesor językoznawstwa bałtyckiego w latach 1922–1933. Jego specjalnością był głównie język staropruski, wydawał najstarsze zabytki litewskie, badał dialekty litewskie i bałtycko-słowiańskie kontakty językowe.

Maximilian Braun studiował w Lipsku w latach 1926–1930 slawistykę i historię; uczeń R. Trautmanna. Doktoryzował się w 1930 r. na podstawie pracy rusycystycznej.⁴² Pracował w Lipsku w Instytucie Slawistyki w latach 1932–1936 jako asystent, docent prywatny i lektor języka rosyjskiego. Po pierwszej wojnie światowej lektorem języka rosyjskiego w Lipsku był w latach 1924–1926 Friedrich Braun; w 1926 r. mianowany profesorem historii wschodnioeuropejskiej w Instytucie Europy Wschodniej Uniwersytetu Lipskiego. Wykładał również literaturę rosyjską. Funkcję lektora języka rosyjskiego pełnił przez pewien czas (okres pracy nieznany) Wilhelm Graf (uczeń M. Vasmera i R. Trautmanna). Na wzmiankę zasługują oprócz tego jeszcze dwaj sorabiści (studium m.in. w Lipsku). Curt Hoenicke (uczeń G. Gerullisa i R. Trautmanna) opublikował swoją pracę doktorską o fonetyce dolnołużyckiego zabytku z drugiej połowy XVI w.⁴³ Karl J. Röseberg zaś wydał publikację o życiu i działalności Michała Frencla⁴⁴, założyciela górnołużyckiego piśmiennictwa protestantów. Można stwierdzić, że Uniwersytet Lipski do 1945 r. był głównym ośrodkiem studiów slawistycznych w Niemczech. Przyczynił się też niewątpliwie do rozwoju badań sorabistycznych.⁴⁵

Po drugiej wojnie światowej R. Trautmann był już luźno związany z Uniwersytetem Lipskim, ponieważ w 1948 r. otrzymał profesurę w Jenie oraz został dyrektorem Instytutu Slawistyki Akademii Nauk (później NRD) w Berlinie. Instytut Slawistyki Uniwersytetu Lipskiego powstał w semestrze wiosennym w 1949 r. Jego komisarycznym dyrektorem został Julius Forssmann. W semestrze jesiennym w 1949 r. / 1950 r. funkcję dyrektora i profesora przejął Reinhold Olesch, który pełnił ją do 1953 r. Od 1954 r. Instytutem Slawistyki kierował Rudolf Fischer, zajmujący się głównie onomastyką slawistyczną.⁴⁶ W 1969 r. Instytut Slawistyki i inne instytuty filologiczne weszły w skład Sekcji Językoznawstwa Teoretycznego i Stosowanego (Sektion TAS). W semestrze jesiennym 1970 / 1971 r. języki zachodniosłowiańskie i południowsłowiańskie (oraz częściowo rusycystykę) można było studiować już tylko w ramach przekładoznawstwa. Kierownikiem Zakładu Języków Zachodniosłowiańskich i Południowsłowiańskich był w latach 1972–1992 Gert Jäger. Rusycystyka funkcjonowała jako odrębna jednostka organizacyjna. Instytut Slawistyki utworzono ponownie w 1993 r.

42 Schröter, Gerhart. 1993. Braun, Friedrich. In Ernst Eichler (Hrsg.). *Slawistik in Deutschland von den Anfängen bis 1945. Ein biographisches Lexikon*. Bautzen. 65–66.

43 Hoenicke, Curt. 1930. *Der Wolfenbütteler niedersorbische Psalter*. Kirchhain.

44 Röseberg, Karl J. 1930. *Žiwjenje a skutkowanje Michała Frencla (= Leben und Wirken Michael Frentzels)*. In *Beiträge zur sächsischen Kirchengeschichte* 39. Dresden. 30–112.

45 Zeil, Wilhelm. 1977. *Die Pflege der Sorabistik am Leipziger Lehrstuhl für slawische Philologie (1870–1945)*. V *Lëtopis* A 24. 202–225; Zeil, Wilhelm. 1996. *Sorabistik in Deutschland. Eine wissenschaftsgeschichtliche Bilanz aus fünf Jahrhunderten*. Bautzen / Budyšin.

46 Fischer, Rudolf. 1956. *Ortsnamen der Kreise Arnstadt und Ilmenau*. Halle / Saale; Fischer, Rudolf. 1959. *Die Ortsnamen des Kreises Rudolstadt*. Halle / Saale; Fischer, Rudolf. 1959. *Erkenntnisse und Aufgaben der slawistischen Namenforschung*. Berlin.

R. Olesch przed wojną zajmował się głównie dialektologią śląską.⁴⁷ Po drugiej wojnie światowej opublikował m.in. śląski słownik gwarowy⁴⁸, bibliografię prac o języku połabskim⁴⁹, słownik połabski⁵⁰, artykuły dotyczące języka połabskiego, kaszubskiego i polskiego⁵¹. Wydawał *Slavistische Forschungen* (w ramach tej serii m.in. słowiańskie słowniki, gramatyki i cenne druki). Zainicjował wraz z Hansem Rothe serię *Biblia Slavica*.

Onomastykę słowiańską reprezentował Ernst Eichler, rusycystykę zaś Rudolf Růžicka. Z czasem niektórzy rusycyści (jak np. R. Růžicka) stali się również językoznawcami ogólnymi. Od przełomu lat 60. i 70. XX w. stopniowo rozwijało się językoznawstwo zachodniosłowiańskie i południowosłowiańskie. Od lat 50. XX w. funkcjonowała na Uniwersytecie Lipskim sorabistyka.

Za założyciela lipskiej szkoły onomastycznej (o charakterze głównie slawistycznym i częściowo germanistycznym) należy uznać E. Eichlera, autora około tysiąca różnego typu publikacji (w tym ponad dwudziestu własnych książek i kilku współautorskich⁵²) – poświęconych głównie nazewnictwu południowej części NRD, metodologii onomastyki oraz historii językoznawstwa słowiańskiego.

Duży dorobek (przede wszystkim z antroponimii i toponimii południowej części NRD, tj. głównie z zakresu sorabistyki) ma Walter Wenzel.⁵³ Inni członkowie zespołu badawczego lipskich onomastów to Hans Walther⁵⁴, Wolfgang Sperber (zajmujący się również gramatyką

47 Olesch, Reinhold. 1937. Beiträge zur oberschlesischen Dialektforschung. Die Mundart der Kobylorze. I. Deskriptive Phonetik. Leipzig; Olesch, Reinhold. 1937. Die slavischen Dialekte Oberschlesiens. Leipzig.

48 Olesch, Reinhold. 1958–1959. Der Wortschatz der polnischen Mundart von Sankt Annaberg. Wiesbaden.

49 Olesch, Reinhold. 1968. Bibliographie zum Dravänapolabischen. Köln.

50 Olesch, Reinhold. 1983–1987. Thesaurus linguae Dravaenopolabicae. Bde. 1–4. Köln & Wien.

51 Olesch, Reinhold. 1989. Gesammelte Aufsätze. I: Dravaenopolabica. Köln & Wien; Olesch, Reinhold. 1992. Gesammelte Aufsätze. II: Cetera Slavica. Köln & Wien 1992.

52 Eichler, Ernst. 1958. Die Orts- und Flussnamen der Kreise Delitzsch und Eilenburg. Studien zur Namenkunde und Siedlungsgeschichte im Saale-Mulde-Gebiet. Halle / Saale; Eichler, Ernst. 1961. Studien zur Frühgeschichte slawischer Mundarten zwischen Saale und Neiße. Leipzig; Eichler, Ernst. 1965. Etymologisches Wörterbuch der slawischen Elemente im Ostmitteldeutschen. Bautzen; Eichler, Ernst. 1975. Die Ortsnamen der Niederlausitz. Bautzen; Eichler, Ernst. 1985–2009. Ortsnamen zwischen Saale und Neiße. Ein Kompendium. Bde. 1–4. Bautzen. Zob. również Walther, Hans & Ernst Eichler (Hrsg.). 1984. Untersuchungen zur Ortsnamenkunde und Sprach- und Siedlungsgeschichte des Gebietes zwischen Mittlerer Saale und Weißer Elster. Berlin; Walther, Hans & Ernst Eichler (Hrsg.). 1986. Städtenamenbuch der DDR. Leipzig.

53 Wenzel, Walter. 1987–1994. Studien zu sorbischen Personennamen. Bde. 1–3. Bautzen; Wenzel, Walter. 1999. Lausitzer Familiennamen slawischen Ursprungs. Bautzen; Wenzel, Walter. 2006. Niederlausitzer Ortsnamenbuch. Bautzen; Wenzel, Walter. 2008. Oberlausitzer Ortsnamenbuch. Bautzen; Wenzel, Walter. 2015. Slawen in Deutschland. Ihre Namen als Zeugen der Geschichte. Hamburg; Wenzel, Walter. 2017. Die slawische Frühgeschichte Sachsens im Licht der Namen. Hamburg.

54 Walther, Hans & Ernst Eichler (Hrsg.). 1984. Untersuchungen zur Ortsnamenkunde und Sprach- und Siedlungsgeschichte des Gebietes zwischen Mittlerer Saale und Weißer Elster. Berlin; Walther; Eichler. 1986. Städtenamenbuch der DDR.

języka rosyjskiego)⁵⁵, Johannes Schultheis⁵⁶, Inge Bily⁵⁷. Po 1990 r. do tego zespołu dołączyli Karlheinz Hengst⁵⁸ i Jürgen Udolph⁵⁹.

Spora grupa rusycystów – opierając się na rosyjskim materiale językowym – wyspecjalizowała się w językoznawstwie teoretycznym i ogólnym: Rudolf Růžička (język staroruski, współczesny rosyjski, scs., językoznawstwo ogólne)⁶⁰, Rudi Conrad⁶¹, Brigitte Bartschat⁶², Gerhild Zibatow⁶³. Otto Kade był nie tylko rusycystą, ale również cenionym teoretykiem przekładu.⁶⁴ Rainer Eckert (pracujący od końca lat 70. XX w. w Berlinie) funkcjonował jako rusycysta, sławistyczny komparatysta, bałtolog i indoeuropeista.⁶⁵ Uwe Junghanns (sławista i językoznawca ogólny) uwzględnił w swoich badaniach oprócz rosyjskiego również inne języki słowiańskie.⁶⁶ Kurt Buttke zaj-

55 Sperber, Wolfgang. 1967. Die sorbischen Flurnamen des Kreises Kamenz (Osttel). Berlin; Sperber, Wolfgang. 1981. Adjektive im Prädikat unpersönlicher Sätze im Russischen. Linguistische Arbeitsberichte, Leipzig.

56 Schultheis, Johannes. 1974. Die Ortsnamen des rechtselbischen Anhalt. Leipzig (maszynopis pracy doktorskiej).

57 Bily, Inge. 1996. Ortsnamenbuch des Mittelbegebietes. Berlin.

58 Hengst, Karlheinz. 1987. Wortbildungsmittel des Russischen: ein Kompendium. Berlin; Hengst, Karlheinz. 2003. Ortsnamen Südwestsachsens. Die Ortsnamen der Kreise Chemnitzer Land und Stolberg. Berlin.

59 Udolph, Jürgen. 1979. Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen. Ein Beitrag zur Frage nach der Heimat der Slaven. Heidelberg; Udolph, Jürgen. 1990. Die Stellung der Gewässernamen Polens innerhalb der alteuropäischen Hydronymie. Heidelberg.

60 Růžička, Rudolf. 1956. Der Verbalaspekt in der altrussischen Nestorchronik. Berlin; Růžička, Rudolf. 1961. Das syntaktische System der altslawischen Partizipien und sein Verhältnis zum Griechischen. Berlin; Růžička, Rudolf. 1966. Studien zur Theorie der russischen Syntax. Berlin; Růžička, Rudolf. 1980. Studien zum Verhältnis von Syntax und Semantik im modernen Russischen. Berlin.

61 Conrad, Rudi. 1978. Studien zur Syntax und Semantik von Frage und Antwort. Berlin.

62 Bartschat, Brigitte. 1977. Aspektgebrauch und Performativität. In ZfSl 22. 629–637; Bartschat, Brigitte. 1979. Akionalität im Deutschen und Russischen. In ZfSl 24. 672–677.

63 Zibatow, Gerhild. 1979. Syntaktische und semantische Eigenschaften kognitiver Verben des modernen Russischen. Leipzig (maszynopis pracy doktorskiej); Zibatow, Gerhild & Anita Steube. 1980. Über Glaubensoperatoren. Linguistische Arbeitsberichte 28. 79–91; Zibatow, Gerhild & Uwe Junghanns. 2002. Topiks im Russischen. Lund.

64 Kade, Otto. 1980. Die Sprachmittlung als gesellschaftliche Erscheinung und Gegenstand wissenschaftlicher Untersuchung (Übersetzungswissenschaftliche Beiträge 3). Leipzig.

65 Eckert, Rainer. 1978. Die Nominalstämme auf -i im Baltischen unter besonderer Berücksichtigung des Slawischen. Leipzig (maszynopis pracy habilitacyjnej); Eckert, Rainer. 1979. Zu einigen Reflexen der indoeuropäischen Heteroklita auf -l- || -n- in den slawischen und baltischen Sprachen. In ZfSl 24. 17–23; Eckert, Rainer. 1981. Lexikologie des Slawischen und Baltischen (Systemfragmente aus der Terminologie der Waldimkerei). Berlin.

66 Junghanns, Uwe. 1994. Syntaktische und semantische Eigenschaften russischer finaler Infinitiveinbettungen. München; Junghanns, Uwe. 2002. Untersuchungen zur Syntax und Informationsstruktur slawischer Deklarativsätze. Leipzig; Junghanns, Uwe. 1999. Generative Beschreibung periphrastischer Konstruktionen des Tschechischen. In Tanja Anstatt (Hrsg.). Linguistische Beiträge zur Slavistik aus Deutschland und Österreich. VII JungslavistInnen-Treffen. Tübingen & Blaubeuren 1998. München. 133–165; Junghanns, Uwe. 2002. Klitische Elemente in Tschechischen: eine kritische Bestandsaufnahme. In Thomas Daiber (Hrsg.). Linguistische Beiträge zur Slavistik. München. 117–150; Junghanns, Uwe. 2006. Scope Conflicts Involving Sentential Negation in Czech. In Sue Brown & Adam Przepiórkowski (eds.). Negation in Slavic. Bloomington. 105–133; Junghanns, Uwe. 2007. Rolja belaruskaj movy w njameckaj slavistyce w pačatku XXI stahoddzja. V Sjarzej Zaprudskij (red.). Mova – Litaratura – Kul'tura: materyjaly V Mižnarodnaj navukovaj kanferencyi (da 80–hoddzja profesara L'va Mixajlaviča Šakuna). Minsk. 85–90; Junghanns, Uwe & Gerhild Zibatow. 2009. Grammatik und Informationsstruktur. In Sebastian Kempgen (ed.). The Slavic Languages. An International Handbook of their Structure, their History and their Investigation. Berlin & New York. 684–707; Junghanns, Uwe & Denisa Lenertová. 2009. On the Status of *na* marking indirect objects in Bulgarian. In Gerhild Zibatow (ed.). Studies in Formal Slavic Phonology, Morphology, Syntax, Semantics and Information Structure. Proceedings of FDSL 7. Leipzig 2007. Frankfurt am Main. 155–166; Junghanns, Uwe & Hagen Pitsch. 2019. Konditionale Infinitive im Tschechischen. In Genia

mował się zarówno językiem rosyjskim, jak i ukraińskim.⁶⁷ Ingeborg Ohnheiser badała głównie słownictwo oraz frazeologię języka rosyjskiego.⁶⁸ Anita Steube zajmowała się językoznawstwem teoretycznym i ogólnym. Ma też w swoim dorobku własne oraz współautorskie publikacje oparte na materiale języków słowiańskich, głównie rosyjskiego.⁶⁹

W okresie istnienia NRD badania nad językami zachodniosłowiańskimi prowadzili: G. Jäger (m.in. polsko-czeska składnia porównawcza, teoria tłumaczenia)⁷⁰, Bernd Koenitz (m.in. składnia języka czeskiego)⁷¹, Regina Heinisch (język słowacki)⁷², Gabriele Nolte (język czeski). Gramatyka języka polskiego oraz polonistyczno-germanistyczne językoznawstwo konfrontatywne (ewentualnie w szerszym zakresie slawistycznym) to obszar zainteresowań kilku osób: Giseli Faulstich⁷³, Ewy Wiese⁷⁴, Jolanty Rudolf⁷⁵, Dietricha Müllera⁷⁶.

Od 1999 r. funkcję profesora językoznawstwa zachodniosłowiańskiego pełniła w Lipsku Danuta Rytel-Schwarz; wiele publikacji badaczki ukazało się pod nazwiskiem Rytel-Kuc⁷⁷.

Böhnisch & Uwe Junghanns (Hrsg.). *Linguistische Beiträge zur Slavistik XXV. JungslavistInnen-Treffen in Göttingen*. 13.–16. September 2016. Berlin. 111–132.

- 67 Buttko, Kurt. 1979. *Grundfragen des Inhalts und Aufbaus von Lehrwerken des Ukrainischen für Deutschsprechende*. Leipzig (maszynopis pracy habilitacyjnej).
- 68 Ohnheiser, Ingeborg. 1979a. *Wortbildung und Synonymie. Untersuchungen zur nominalen Wortbildungssynonymie in der russischen Gegenwartssprache*. Leipzig; Ohnheiser, Ingeborg. 1979b. *Zu theoretischen Problemen der Wortbildung und zur konfrontierenden Untersuchung von Wortbildungssystemen verschiedener Sprachen*. *Linguistische Arbeitsberichte* 22. 2–14.
- 69 Steube, Anita & Brigitte Haltorf. 1970. *Zur semantischen Charakterisierung der Tempora im Russischen und Deutschen*. In *Linguistische Arbeitsberichte* 1. 37–52; Steube, Anita. 1997. *Der russische Aspekt und die Ereignisrolle des Verbs*. In Gerhild Zybatow & Uwe Junghanns (eds.), *Proceedings of the First European Conference on Formal Description of Slavic Languages 1995*. Frankfurt am Main. 213–227; Steube, Anita & Andreas Späth. 1998. *Non-overt Categories in Russian Partitive and Pseudo-Partitive Constructions*. In Edda Weigand (ed.), *Contrastive Lexical Semantics*. Amsterdam. 209–226.
- 70 Jäger, Gert. 1965. *Translation und Translationslinguistik*. Halle; Jäger, Gert. 1968. *Zur Klassifizierung komplexer Sätze im Tschechischen und Polnischen*. Halle.
- 71 Koenitz, Bernd. 1977. *Voraussetzungen und theoretische Probleme der Beschreibung der Wortfolge in der tschechischen Sprache der Gegenwart im Rahmen der generativen Grammatik*. Leipzig (maszynopis pracy habilitacyjnej); Koenitz, Bernd. 1981. *Zum Zusammenhang zwischen Verbbedeutung, Thema-Rhema-Gliederung und syntaktischer Gliederung (im engeren Sinne)*. In *ZfSl* 26. 10–18; Koenitz, Bernd. *Unverständene Lausitzer Ortsnamen*. V *Lëtöpis* 2. 38–62.
- 72 Heinisch, Regina. 1980. *Slowakische deadjektivische Substantive auf -ost' und Probleme ihrer Wiedergabe im Deutschen*. In *ZfSl* 25. 901–906.
- 73 Faulstich, Gisela. 1987. *Zur Kategorie MODUS im Polnischen*. In *Linguistische Arbeitsberichte* 64. 8–16; Faulstich, Gisela. 1988. *Zum Modusgebrauch in Relativsätzen im Deutschen, Polnischen und Slowenischen*. In *Linguistische Arbeitsberichte* 66. 54–60.
- 74 Wiese, Eva. 1969. *Die Struktur unbestimmt-persönlicher Sätze in modernen Polnischen*. In *ZfSl* 14. 51–68; Wiese, Eva. 1977. *Bedeutungen des Subjekts »subjektloser« Sätze im Russischen und Polnischen*. In *ZfSl* 22. 494–502.
- 75 Rudolf, Jolanta. 2006a. 1. *Żadnych granic. Polnisch von A bis Z*; 2. *Żadnych granic. Polnisch von A bis Z. Zusatzband*. Stuttgart; Rudolf, Jolanta. 1984. *Funktionen der substantivischen Diminutiva in der polnischen Sprache der Gegenwart*. *Linguistische Arbeitsberichte* 46. 67–90; Rudolf, Jolanta. 1993. *Socjolingwistyczne aspekty tłumaczenia literackiego*. W *Prace Filologiczne* 38. 385–392.
- 76 Müller, Dietrich. 1977. *Zu einigen Problemen des deutsch-polnischen Sprachvergleichs*. In *ZfSl* 22. 607–614; Müller, Dietrich. 1981. *Czasowniki polskie z prefiksem roz- i ich niemieckie odpowiedniki w słowniku Lindego*. W *Prace Filologiczne* 30. 105–111.
- 77 Rytel-Kuc, Danuta & Mieczysław Basaj. 1981. *Słownik frazeologiczny czesko-polski*. Katowice; Rytel-Kuc, Danuta. 1982. *Leksykalne środki wyrażania modalności w języku czeskim i polskim*. Wrocław; Rytel-Kuc, Danuta. 1990. *Niemieckie passivum i man-Sätze a ich przekład w języku czeskim i polskim*. Wrocław; Rytel-Kuc, Danuta. 2005. *Taschenwörterbuch Polnisch / Deutsch, Deutsch / Polnisch*. Gütersloh.

Po 1990 r. językiem słowackim i semantyką w ujęciu ogólnojęzykoznawczym zajmował się Andreas Späth.⁷⁸

Do początku lat 90. XX w. językoznawstwo południowosłowiańskie reprezentował w Lipsku głównie Hilmar Walther.⁷⁹ Interesował się m.in. problematyką czasownika bułgarskiego, bułgarsko-niemieckim językoznawstwem konfrontatywnym, słownictwem bułgarskim, serbskim i chorwackim, leksykografią bułgarsko-niemiecką. Język bułgarski stanowił także przedmiot badań Rumjany Riemschneider⁸⁰ i Rosemarie Döhnert⁸¹, o języku zaś serbskim i chorwackim (głównie w porównaniu z niemieckim) pisała Christiane Reh⁸². Na początku lat 90. poprzedniego stulecia profesorem językoznawstwa południowosłowiańskiego został Uwe Hinrichs.⁸³ Uczony zajmował się m.in. komunikacją w języku rosyjskim, oddziaływaniem emigrantów na zmiany w języku niemieckim, językami bałkańskimi, kontaktami języków bałkańskich, specyfiką i historią badań bałkanistycznych.

Instytut Sorabistyki istnieje na Uniwersytecie Lipskim od 1951 r. W naukowym rozwoju tej placówki szczególnie zasłużył się Heinz / Hinc Schuster-Šewc, od połowy lat 50. XX w. pracownik naukowy i w latach 1964–1992 profesor sorabistyki. Jego osiągnięcia naukowe to: słownik etymologiczno-historyczny języków łużyckich⁸⁴, dwutomowa gramatyka języka górnołużyckiego⁸⁵, chrestomatia łużyckich zabytków językowych⁸⁶, edycje filologiczne wielu daw-

78 Späth, Andreas. 1994. Zum Imperativegebrauch im Slowakischen. In *Wiener Slawistischer Almanach* 33. 243–250; Späth, Andreas. 2007. On the Semantic Foundations of the Contrastive Vocus Within a Lexicalist Approach. Berlin.

79 Walther, Hilmar. 1978. Zur Problematik der Kategorie Person des Verbs im Bulgarischen und Deutschen. In *Linguistische Arbeitsberichte* 20. 95–108; Walther, Hilmar. 1979. Probleme der Entwicklung des sozialen Wortschatzes im Bulgarischen und Serbokroatischen der Gegenwart. In *Linguistische Studien* 58. 35–59; Walther, Hilmar. 1980. Bemerkungen zur Syntax und Semantik bulgarischer Verbalsubstantive. In *Linguistische Arbeitsberichte* 28. 45–49.

80 Riemschneider, Rumjana. 1978. Probleme der Determiniertheit in Adverbialbestimmungen im Bulgarischen und Deutschen. In *Linguistische Arbeitsberichte* 21. 221–224.

81 Döhnert, Rosemarie. 1978. Zum Wortschatz der Ökonomie in der VRB und in der DDR. In *Linguistische Arbeitsberichte* 21. 303–307.

82 Reh, Christiane. 1978. Wiedergabemöglichkeiten des serbokroatischen Verbalsubstantivs im Deutschen. In *Linguistische Arbeitsberichte* 21. 233–242; Reh, Christiane. 1981. Ausdruck eines fehlenden Begleitumstandes im Serbokroatischen und Deutschen durch verbative und deverbative Formen. In *ZfSl* 26. 83–88.

83 Hinrichs, Uwe. 1991. *Linguistik des Hörens. Hörverstehen und Metakommunikation im Russischen*. Berlin; Hinrichs, Uwe. 2013. *Multi Kulti Deutsch. Wie Migration die deutsche Sprache verändert*. München; Hinrichs, Uwe. 2014. *Die Dunkle Materie des Wissens. Über Leerstellen wissenschaftlicher Erkenntnis*. Gießen; Hinrichs, Uwe. 1992. *Gesprochenes Slavisch und slavischer Nonstandard*. In *ZfslPh* 52. 74–103; Hinrichs, Uwe. 1994. *Balkanische Konvergenz und das Standard–Nonstandard-Problem*. In Norbert Reiter (Hrsg.). *Sprachlicher Standard und Substandard in Südosteuropa und Osteuropa: Beiträge zum Symposium von 12.–16. Oktober 1993 in Berlin*. Berlin & Wiesbaden. 96–113; Hinrichs, Uwe. 2010. *Die Geschichte der Eurolinguistik*. In Uwe Hinrichs (Hrsg.). *Handbuch der Eurolinguistik*. Wiesbaden. 931–952; Hinrichs, Uwe. 1993. *Ziele und Wege der Balkanlinguistik*. In Uwe Hinrichs (Hrsg.) *Sprache in der Slavia und auf dem Balkan: slavistische und balkanologische Aufsätze: Norbert Reiter zum 65. Geburtstag*. Wiesbaden. 101–115; Hinrichs, Uwe. 1997. *Südslavische Sprachwissenschaft und Südosteuropa-Linguistik*. In *Zeitschrift für Balkanologie* 33. 9–25.

84 Schuster-Šewc, Heinz. 1978–1996. *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache*. Bde. 1–5. Bautzen.

85 Schuster-Šewc, Heinz. 1968. *Gramatika hornjoserbskeje řeče*. 1. zwjazk fonematika a morfologija. Budyšin (wyd. 2: 1. zwjazk fonologija, fonetika, morfologija. Budyšin 1984); Schuster-Šewc, Heinz [Schuster-Šewc, Hinc]. 1976. *Gramatika hornjoserbskeje řeče*. 2. zwjazk-syntaksa. Budyšin.

86 Schuster-Šewc, Heinz. 1967b. *Sorbische Sprachdenkmäler 16.–18. Jahrhundert*. Bautzen.

nych tekstów łużyckich, publikacje o tematyce ogólnosłowiańskiej, artykuły dotyczące historycznego i współczesnego stanu języków łużyckich⁸⁷. Następnie od roku 1993 do 1995 Instytutem Sorabistyki kierował Ronald Löttsch – slawista, sorabista i językoznawca ogólny.⁸⁸

Funkcję zastępcy profesora sorabistyki (*Vertretung der Professur*) sprawował w latach 1998–2001 Tadeusz Lewaszkiewicz, zajmujący się językiem polskim, językami łużyckimi i wybranymi zagadnieniami językoznawstwa ogólnosłowiańskiego.⁸⁹ Od 2003 r. profesorem sorabistyki jest Eduard Werner – autor prac z morfologii i semantyki czasowników łużyckich, z historii języków łużyckich, współautor podręcznika języka górnołużyckiego, leksykograf itd.⁹⁰

Sorabistykę językoznawczą wzbogacili również Jana Schulz / Šoćina⁹¹ i Timo Meškank⁹². Heinz Richter / Hinc Rychtař⁹³ obronił rozprawę doktorską poświęconą słowotwórstwu dzierżawczych przymiotników łużyckich na tle słowiańskim, Manfred Starosta⁹⁴ zaś zasłużył się jako dolnołużycki leksykograf. Zajęcia z językoznawstwa sorabistycznego prowadzili w Lipsku również pracownicy Instytutu Łużyckiego w Budziszynie: Helmut Faska/Faßke, Sonja Wölke i Helmut Jenč/Jentsch.

Pod koniec XX w. i od początku XXI w. językoznawstwem słowiańskim zajmowały się w Lipsku również m.in. następujące osoby: Heinz Fiukowski, Wera Kade, Christof Heinz, Dietlind Kremer, Kersten Krüger, Grit Mehlhorn, Olav Mueller-Reichau, Horst Ziebart. Działalność naukową prowadzili niektórzy lektorzy języków słowiańskich oraz zatrudnieni w Lipsku na czas określony lektorzy i wykładowcy z krajów słowiańskich.

87 Schuster-Šewc, Heinz. 2000. *Das Sorbische im slawischen Kontext. Ausgewählte Studien*. Bautzen / Budyšin.

88 Löttsch, Ronald. 1965b. Einheit und Gliederung des Sorbischen. Berlin; Löttsch, Ronald. 1965a. Die spezifischen Neuerungen der sorbischen Dualflexion. Bautzen; Löttsch, Ronald. 1968. Někotre wuskutki němskeho wliwa na werbalny system serbsčiny. W Helmut Faßke & Ronald Löttsch (red.). *Přinoški k serbskemu rěčespytej / Beiträge zur sorbischen Sprachwissenschaft*. Budyšin. 337–344; Löttsch, Ronald. 1981. O nekotorych sposobach wyraženija ob-ektnogo priskazuemogo. W *Studia gramatyczne* 4. Wrocław. 75–81.

89 Lewaszkiewicz, Tadeusz. 1980. Panslawistyczne osobliwości leksykalne S. B. Lindego i jego projekt stworzenia wspólnego języka słowiańskiego. Wrocław; Lewaszkiewicz, Tadeusz. 1988. Słowotwórstwo apelatywnych nazw miejsc w języku górnołużyckim. Wrocław; Lewaszkiewicz, Tadeusz. 1995. Łużyckie przekłady Biblii. Przewodnik bibliograficzny. Warszawa; Lewaszkiewicz, Tadeusz. 2017. Język powojennych przesiedleńców z Nowogródka i okolicy. Poznań.

90 Werner, Eduard. 2003. Die Verbalaffigierung im Obersorbischen. Bautzen / Budyšin; Werner, Eduard. 1996. Studien zum sorbischen Verbum. Bautzen / Budyšin; Werner, Eduard. 2017. Teaching in the Absence of a Standard Language. A Case Study of Upper Sorbian. *Slavia Occidentalis*. In *Linguistica* 74/1. 157–167; Werner, Eduard. 2018. Aspect and Performativity in Sorbian. *Slavia Occidentalis*. In *Linguistica* 75/1. 143–149; Wornar, Edward. 2011. Serbska sada w rukopisnej zběrce z lěta 1510. V *Lětopis* 2. 135–137; Wornar, Edward. 2012. Kak serbska je Budyska přisaha? V *Lětopis* 2. 114–121.

91 Schulz, Jana (Šoćina). 2009. Studien zur Sprache des Dichters Jakub Bart-Čišinski. V *Lětopis* 56. Sonderheft / Wosebity zešiwk; Schulz, Jana (Šoćina). 2015. Bilingualer Spracherwerb im Witaj-Projekt. Bautzen.

92 Meškank, Timo. 2009. Aussagenstruktur im Sorbischen. Untersuchungen zur Syntax und Satzsemantik. Teilband I–II. Hamburg.

93 Richter, Hinz. 1980. Die Possessivadjektive im Sorbischen unter Berücksichtigung der benachbarten slavischen Sprachen. Leipzig (maszynopis pracy doktorskiej).

94 Starosta, Manfred. 1999. Dolnoserbsko-nimski słownik / Niedersorbisch-Deutsches Wörterbuch. Bautzen.

3. Podsumowanie i wnioski

Początki zainteresowań językami słowiańskimi na Uniwersytecie Lipskim to koniec XVI w. Przełom w dziejach slawistyki lipskiej i światowej wiąże się z powierzeniem A. Leskienowi w 1870 r. kierownictwa katedry filologii słowiańskiej. Przed drugą wojną światową do rozwoju slawistyki przyczynili się w Lipsku przede wszystkim M. Vasmer, R. Trautmann i K. H. Meyer. Po drugiej wojnie światowej uprawiano w Lipsku slawistykę językoznawczą w ujęciu teoretyczno-ogólnojęzykoznawczym (m.in. R. Růžička, A. Steube, U. Junghanns, B. Koenitz, U. Hinrichs), w konfrontatywnym ujęciu slawistyczno-germanistycznym (m.in. G. Jäger, H. Walter, D. Rytel-Schwarz / D. Rytel-Kuc), jak również komparatystykę ogólnosłowiańską, bałtycką i indoeuropejską (R. Eckert).

Lipsk stał się najważniejszym w Niemczech ośrodkiem slawistycznych oraz slawistyczno-germanistycznych badań onomastycznych, m.in. dzięki R. Fischerowi, E. Eichlerowi, W. Wenzelowi, H. Waltherowi, W. Sperberowi, J. Udolphowi. Językoznawstwo sorabistyczne reprezentowali głównie H. Schuster-Šewc, R. Löttsch i E. Werner.

Do końca drugiej wojny światowej Lipsk był w Niemczech głównym ośrodkiem lingwistycznych badań slawistycznych. W drugiej połowie XX w. w RFN, w NRD i w zjednoczonych Niemczech powstało wiele uniwersyteckich instytutów slawistycznych. Ośrodek lipski należał zawsze do kilku najważniejszych tego typu placówek badawczych.

Bibliografia

- Anton, Karl G. von. 1783–1789. Erste Linien eines Versuches über der alten Slaven Ursprung, Sitten, Gebräuche, Meinungen und Kenntnisse. I–II. Leipzig.
- Bartschat, Brigitte. 1977. Aspektgebrauch und Performativität. In ZfSl 22. 629–637. <https://doi.org/10.1524/slaw.1977.22.1.629>.
- Bartschat, Brigitte. 1979. Aktualität im Deutschen und Russischen. In ZfSl 24. 672–677. <https://doi.org/10.1524/slaw.1979.24.jg.672>.
- Bily, Inge. 1996. Ortsnamenbuch des Mittelbegebietes. Berlin.
- Broniś, Matej B. 1896. Kaschubische Dialektstudien. 1. Die Sprache der Belöce nebst Anhang: Einige Dialekte. Leipzig.
- Broniś, Matej B. 1898. Kaschubische Dialektstudien. 2. Texte in der Sprache der Belöce neben Anhang: Proben aus einigen Dialekten. Leipzig.
- Brugmann, Karl. 1886–1892. Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Bde. 1–2. Straßburg (2. wydanie przerobione i uzupełnione).
- Brugmann, Karl. 1902–1904. Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen. Straßburg.
- Buttke, Kurt. 1979. Grundfragen des Inhalts und Aufbaus von Lehrwerken des Ukrainischen für Deutschsprechende. Leipzig (maszynopis pracy habilitacyjnej).
- Conrad, Rudi. 1978. Studien zur Syntax und Semantik von Frage und Antwort. Berlin.
- Delbrück, Berthold. 1893–1900. Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen. Straßburg (dzieło wydane jako Bde. 3–5: Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen [wraz z Karlem Brugmannem]).
- Döhnert, Rosemarie. 1978. Zum Wortschatz der Ökonomie in der VRB und in der DDR. In Linguistische Arbeitsberichte 21. 303–307.
- Eccard, Johann G. von. 1711. Historia studii etymologici linguae Germanicae... Accedunt et quaedam de lingua Venedorum in Germania habitantium. Hannover.
- Eckert, Rainer. 1978. Die Nominalstämme auf -i im Baltischen unter besonderer Berücksichtigung des Slawischen. Leipzig (maszynopis pracy habilitacyjnej).
- Eckert, Rainer. 1979. Zu einigen Reflexen der indoeuropäischen Heteroklita auf -l- || -n- in den slawischen und baltischen Sprachen. In ZfSl 24. 17–23. <https://doi.org/10.1524/slaw.1979.24.jg.17>.
- Eckert, Rainer. 1981. Lexikologie des Slawischen und Baltischen (Systemfragmente aus der Terminologie der Waldimkerei). Berlin.
- Eichler, Ernst. 1958. Die Orts- und Flussnamen der Kreise Delitzsch und Eilenburg. Studien zur Namenkunde und Siedlungsgeschichte im Saale-Mulde-Gebiet. Halle / Saale.

- Eichler, Ernst. 1961. Studien zur Frühgeschichte slawischer Mundarten zwischen Saale und Neiße. Leipzig.
- Eichler, Ernst. 1965. Etymologisches Wörterbuch der slawischen Elemente im Ostmitteldeutschen. Bautzen.
- Eichler, Ernst. 1975. Die Ortsnamen der Niederlausitz. Bautzen.
- Eichler, Ernst. 1985–2009. Ortsnamen zwischen Saale und Neiße. Ein Kompendium. Bde. 1–4. Bautzen.
- Eichler, Ernst (Hrsg.). 1993. Slawistik in Deutschland von den Anfängen bis 1945. Bautzen.
- Faulstich, Gisela. 1987. Zur Kategorie MODUS im Polnischen. In *Linguistische Arbeitsberichte* 64. 8–16.
- Faulstich, Gisela. 1988. Zum Modusgebrauch in Relativsätzen im Deutschen, Polnischen und Slowenischen. In *Linguistische Arbeitsberichte* 66. 54–60.
- Fischer, Rudolf. 1956. Ortsnamen der Kreise Arnstadt und Ilmenau. Halle / Saale.
- Fischer, Rudolf. 1959. Die Ortsnamen des Kreises Rudolstadt. Halle / Saale.
- Fischer, Rudolf. 1959. Erkenntnisse und Aufgaben der slawistischen Namenforschung. Berlin.
- Heinisch, Regina. 1980. Slowakische deadjektivische Substantive auf -ost' und Probleme ihrer Wiedergabe im Deutschen. In *ZfSl* 25. 901–906. <https://doi.org/10.1515/slav-1980-1113>.
- Hengst, Karlheinz. 1987. Wortbildungsmittel des Russischen: ein Kompendium. Berlin.
- Hengst, Karlheinz. 2003. Ortsnamen Südwestsachsens. Die Ortsnamen der Kreise Chemnitzer Land und Stolberg. Berlin.
- Hinrichs, Uwe. 1991. Linguistik des Hörens. Hörverstehen und Metakommunikation im Russischen. Berlin.
- Hinrichs, Uwe. 1992. Gesprochenes Slavisch und slavischer Nonstandard. In *ZfSlPh* 52. 74–103. <https://www.jstor.org/stable/24002691>.
- Hinrichs, Uwe. 1993. Ziele und Wege der Balkanlinguistik. In Uwe Hinrichs (Hrsg.). *Sprache in der Slavia und auf dem Balkan: slavistische und balkanologische Aufsätze*. Norbert Reiter zum 65. Geburtstag. Wiesbaden. 101–115.
- Hinrichs, Uwe. 1994. Balkanische Konvergenz und das Standard–Nonstandard-Problem. In Norbert Reiter (Hrsg.). *Sprachlicher Standard und Substandard in Südosteuropa und Osteuropa: Beiträge zum Symposium von 12.–16. Oktober 1993 in Berlin*. Berlin & Wiesbaden. 96–113.
- Hinrichs, Uwe. 1997. Südslavische Sprachwissenschaft und Südosteuropa-Linguistik. In *Zeitschrift für Balkanologie* 33. 9–25.
- Hinrichs, Uwe. 2010. Die Geschichte der Eurolinguistik. In Uwe Hinrichs (Hrsg.). *Handbuch der Eurolinguistik*. Wiesbaden. 931–952.
- Hinrichs, Uwe. 2013. Multi Kulti Deutsch. Wie Migration die deutsche Sprache verändert. München.
- Hinrichs, Uwe. 2014. Die Dunkle Materie des Wissens. Über Leerstellen wissenschaftlicher Erkenntnis. Gießen.
- Hoenicke, Curt. 1930. Der Wolfenbütteler niedersorbische Psalter. Kirchhain.
- Hoffmann, Johann Daniel. 1744a. De originibus linguae Polonicae commentatio. Thorunii.
- Hoffmann, Johann Daniel. 1744b. Specim[en] collectaneorum etymologicorum. Thorunii.
- Hórnik, Michał. 1878. Delnjoserbske slova ze slownika M. Megisera. *Časopis Mačicy Serbskeje* 31. 46–67. https://www.serbski-institut.de/downloads_old/dnlarchiv/cms1878_514.pdf (06. Luty, 2025). Jäger, Gert. 1965. Translation and Translationslinguistik. Halle.
- Jäger, Gert. 1968. Zur Klassifizierung komplexer Sätze im Tschechischen und Polnischen. Halle.
- Jenč, Rudolf. 1962. »Rudimenta grammaticae Sorabo-Vandalicae« Georgia Ludovicia. *Lëtopis A* 9:1. 9–41.
- Jordan, Jan P. 1841. Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz. Im Systeme Dobrowskýs abgefaßt. Prag.
- Junghanns, Uwe & Denisa Lenertová. 2009. On the Status of *na* marking indirect objects in Bulgarian. In Gerhild Zybatow (ed.). *Studies in Formal Slavic Phonology, Morphology, Syntax, Semantics and Information Structure*. Proceedings of FDSL 7. Leipzig 2007. Frankfurt am Main. 155–166.
- Junghanns, Uwe & Gerhild Zybatow. 2009. Grammatik und Informationsstruktur. In Sebastian Kempgen (ed.). *The Slavic Languages. An International Handbook of their Structure, their History and their Investigation*. Berlin & New York. 684–707. <https://doi.org/10.1515/9783110214475.1.9.684>.
- Junghanns, Uwe & Hagen Pitsch. 2019. Konditionale Infinitive im Tschechischen. In Genia Böhnisch & Uwe Junghanns (Hrsg.). *Linguistische Beiträge zur Slavistik XXV. JungslavistInnen-Treffen in Göttingen*. 13.–16. September 2016. Berlin. 111–132. <https://doi.org/10.3726/b15883>.
- Junghanns, Uwe. 1994. Syntaktische und semantische Eigenschaften russischer finaler Infinitiveinbettungen. München.
- Junghanns, Uwe. 1999. Generative Beschreibung periphrastischer Konstruktionen des Tschechischen. In Tanja Anstatt (Hrsg.). *Linguistische Beiträge zur Slavistik aus Deutschland und Österreich. VII JungslavistInnen-Treffen*. Tübingen & Blaubeuren 1998. München. 133–165. <http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bs00056166-8>.
- Junghanns, Uwe. 2002. Klitische Elemente in Tschechischen: eine kritische Bestandsaufnahme. In Thomas Daiber (Hrsg.). *Linguistische Beiträge zur Slavistik*. München. 117–150.
- Junghanns, Uwe. 2002. Untersuchungen zur Syntax und Informationsstruktur slavischer Deklarativsätze. Leipzig.
- Junghanns, Uwe. 2006. Scope Conflicts Involving Sentential Negation in Czech. In Sue Brown & Adam Przepiórkowski (eds.). *Negation in Slavic*. Bloomington. 105–133.
- Junghanns, Uwe. 2007. Rolja belaruskaj movy w njameckaj slavistyky w pačatku XXI stahoddzja. In Sjarzej Zaprudskij (red.). *Mova – Literatura – Kul'tura: materyjaly V Mižnarodnaj navukovaj kanferencyi (da 80–hoddzja profesara L'va Mixajlaviča Šakuna)*. Minsk. 85–90.
- Kade, Otto. 1980. Die Sprachmittlung als gesellschaftliche Erscheinung und Gegenstand wissenschaftlicher Untersuchung (Übersetzungswissenschaftliche Beiträge 3). Leipzig.

- Koenitz, Bernd. 1977. Voraussetzungen und theoretische Probleme der Beschreibung der Wortfolge in der tschechischen Sprache der Gegenwart im Rahmen der generativen Grammatik. Leipzig (maszynopis pracy habilitacyjnej).
- Koenitz, Bernd. 1981. Zum Zusammenhang zwischen Verbbedeutung, Thema-Rhema-Gliederung und syntaktischer Gliederung (im engeren Sinne). In *ZfSl* 26. 10–18. <https://doi.org/10.1524/slav.1981.26.jg.10>.
- Koenitz, Bernd. 2016. Unverstandene Lausitzer Ortsnamen. V *Lëtopis* 2. 38–62.
- Leskien, August. 1871. Handbuch der altpulgarischen (altkirchenslawischen) Sprache. Weimar.
- Leskien, August. 1876a. Das sorbische Neue Testament von 1548. In *Archiv für slavische Philologie* 1. 161–249. <https://hdl.handle.net/2027/mdp.39015069551847>.
- Leskien, August. 1876b. Die Deklination im Slavisch-Litauischen und Germanischen. Leipzig. <http://www.nbn-resolving.org/urn/resolving.pl?urn=urn:nbn:de:kobv:b4-200905193585>.
- Leskien, August. 1877. Bemerkungen über den niedersorbischen Dialekt des Tharaeus. In *Archiv für slavische Philologie* 2. 126–129.
- Leskien, August. 1885. Untersuchungen über Quantität und Betonung in den slavischen Sprachen. Leipzig. <https://nzt.net/ark:/13960/t1hh7195>.
- Lewaszkiewicz, Tadeusz. 1980. Panslawistyczne osobliwości leksykalne S. B. Lindego i jego projekt stworzenia wspólnego języka słowiańskiego. Wrocław.
- Lewaszkiewicz, Tadeusz. 1987. Słowiańskie zagadnienia porównawcze w twórczości naukowej K. A. Antona (1751–1818). W Hanna Orzechowska & Mieczysław Basaj (red.). *Prekursorzy słowiańskiego językoznawstwa porównawczego (do końca XVIII w.)*. Wrocław. 295–303.
- Lewaszkiewicz, Tadeusz. 1988. Słowotwórstwo apelatywnych nazw miejsc w języku górnołużyckim. Wrocław.
- Lewaszkiewicz, Tadeusz. 1995. Łużyckie przekłady Biblii. Przewodnik bibliograficzny. Warszawa.
- Lewaszkiewicz, Tadeusz. 2001. Polnisch-Lektorate in Leipzig im 18. Jahrhundert. In Dietrich Scholze (Hrsg.). *Mit Wort und Tat. Deutsch-Polnischer Kultur- und Wissenschaftsdialog in Vergangenheit und Gegenwart*. Leipzig. 81–87.
- Lewaszkiewicz, Tadeusz. 2017. Język powojennych przesiedleńców z Nowogródka i okolicy. Poznań.
- Linde, Samuel Bogumił. 1807–1814. *Słownik języka polskiego*. T. 1–6. Warszawa.
- Lotze, Hermann (Hrsg.). 1867. *Der Brief des Jakobs vom Jahre 1548*. Leipzig.
- Lötzsch, Ronald. 1965a. Die spezifischen Neuerungen der sorbischen Dualflexion. Bautzen.
- Lötzsch, Ronald. 1965b. Einheit und Gliederung des Sorbischen. Berlin.
- Lötzsch, Ronald. 1968. Někotre wuskutki němskeho wliwa na werbalny system serbsčiny. W Helmut Faßke & Ronald Lotzsch (eds.).
- Přinoški k serbskemu řečespytej / Beiträge zur sorbischen Sprachwissenschaft. Budyšin. 337–344.
- Lötzsch, Ronald. 1981. O nekotorych sposobach wyrażenia ob-ektnogo priskazuemogo. W *Studia gramatyczne* 4. Wrocław. 75–81.
- Mayer, Karl H. 1920. *Der Untergang der Deklination im Bulgarischen*. Heidelberg.
- Mayer, Karl H. 1923. *Der oberwendische (obersorbische) Katechismus des Warichius (1597)*. Text mit Einleitung und grammatischer Bearbeitung. Leipzig.
- Mayer, Karl H. 1923. *Historische Grammatik der russischen Sprache*. Teil 1: Einleitung, Laut-, Form- und Akzentlehre. Bonn.
- Mayer, Karl H. 1928. *Untersuchungen zur Čakavština der Insel Krk (Veglia)*. Leipzig.
- Mayer, Karl H. 1932. *Die Ukraine in der polnischen Romantik*. Berlin.
- Mayer, Karl H. 1935. *Altkirchenslawisch-griechisches Wörterbuch des Codex Suprasliensis*. Glückstadt und Hamburg.
- Mayer, Karl H. 1937. *Taras Schewtschenko. Der ukrainische Nationaldichter 1814–1861*. Berlin.
- Mayer, Karl H. 1939–1944. *Altkirchenslawische Studien*. Bde. 1–2. Halle / Saale.
- Meškank, Timo. 2009. *Aussagenstruktur im Sorbischen. Untersuchungen zur Syntax und Satzsemantik*. Teilband I–II. Hamburg.
- Mucke, Ernst [A. Muka]. 1891. *Historische und vergleichende Laut- und Formenlehre der niedersorbischen (niederlausitzisch-wendischen) Sprache*. Leipzig.
- Mucke, Ernst [A. Muka]. 1911–1928. *Słownik dolnoserskeje řečy a jeje narěcow*. T. 1–2. St. Petersburg & Prag.
- Müller, Dietrich. 1977. Zu einigen Problemen des deutsch-polnischen Sprachvergleichs. In *ZfSl* 22. 607–614. <https://doi.org/10.1524/slav.1977.22.1.607>.
- Müller, Dietrich. 1981. Czasowniki polskie z prefiksem roz- i ich niemieckie odpowiedniki w słowniku Lindego. W *Prace Filologiczne* 30. 105–111.
- Ohnheiser, Ingeborg. 1979a. *Wortbildung und Synonymie. Untersuchungen zur nominalen Wortbildungssynonymie in der russischen Gegenwartssprache*. Leipzig.
- Ohnheiser, Ingeborg. 1979b. *Zu theoretischen Problemen der Wortbildung und zur konfrontierenden Untersuchung von Wortbildungssystemen verschiedener Sprachen*. In *Linguistische Arbeitsberichte* 22. 2–14.
- Olesch, Reinhold (Hrsg.). 1979–1980. *Slavonisch-deutsches ausführliches und vollständiges Wörterbuch. Eine Handschrift des 18. Jahrhunderts*. Bde. 1–5. Köln & Wien.
- Olesch, Reinhold. 1937. *Beiträge zur oberschlesischen Dialektforschung. Die Mundart der Kobylorze. I. Deskriptive Phonetik*. Leipzig.
- Olesch, Reinhold. 1937. *Die slavischen Dialekte Oberschlesiens*. Leipzig.
- Olesch, Reinhold. 1958–1959. *Der Wortschatz der polnischen Mundart von Sankt Annaberg*. Wiesbaden.
- Olesch, Reinhold. 1968. *Bibliographie zum Dravänpolabischen*. Köln.

- Olesch, Reinhold. 1983–1987. *Thesaurus linguae Dravaenopolabicae*. Bde. 1–4. Köln & Wien.
- Olesch, Reinhold. 1989. *Gesammelte Aufsätze. I: Dravaenopolabica*. Köln & Wien.
- Olesch, Reinhold. 1992. *Gesammelte Aufsätze. II: Cetera Slavica*. Köln & Wien.
- Pful, Křesčan B. 1848. *Hornjołužiski serbski prawopis z krótkim řečničnym přehladom*. Budyšin.
- Pful, Křesčan B. 1866. *Łužiski serbski słownik*. Budyšin.
- Pful, Křesčan B. 1867. *Laut- und Formenlehre der oberlausitzisch-wendischen Sprache. Mit besonderer Rücksicht auf das Altslawische*. Bautzen.
- Reh, Christiane. 1978. Wiedergabemöglichkeiten des serbokroatischen Verbalsubstantivs im Deutschen. In *Linguistische Arbeitsberichte* 21. 233–242.
- Reh, Christiane. 1981. Ausdruck eines fehlenden Begleitumstandes im Serbokroatischen und Deutschen durch verbative und deverbative Formen. In *ZfSl* 26. 83–88. <https://doi.org/10.1524/slaw.1981.26.jg.83>.
- Richter, Hinz. 1980. Die Possessivadjektive im Sorbischen unter Berücksichtigung der benachbarten slavischen Sprachen. Leipzig (maszynopis pracy doktorskiej).
- Riemschneider, Rumjana. 1978. Probleme der Determiniertheit in Adverbialbestimmungen im Bulgarischen und Deutschen. In *Linguistische Arbeitsberichte* 21. 221–224.
- Röseberg, Karl J. 1930. *Žiwjenje a skutkowanje Michała Frencela (= Leben und Wirken von Michael Frentzel)*. Beiträge zur sächsischen Kirchengeschichte 39. Dresden. 30–112.
- Rösel, Hubert. 1964. Beiträge zur Geschichte der Slawistik an den Universitäten Halle und Leipzig im 18. und 19. Jahrhundert. Heidelberg.
- Rudolf, Jolanta. 1984. Funktionen der substantivischen Diminutiva in der polnischen Sprache der Gegenwart. In *Linguistische Arbeitsberichte* 46. 67–90.
- Rudolf, Jolanta. 1993. Socjolingwistyczne aspekty tłumaczenia literackiego. W *Prace Filologiczne* 38. 385–392.
- Rudolf, Jolanta. 2006a. 1. Żadnych granic. Polnisch von A bis Z; 2. Żadnych granic. Polnisch von A bis Z. Zusatzband. Stuttgart.
- Rudolf, Jolanta. 2006b. Die Leipziger Polonistik seit 1945. In Grażyna-Maria Peter (Hrsg.). *Polen in Leipzig – damals und heute*. Leipzig.
- Růžicka, Rudolf. 1956. *Der Verbalaspekt in der altrussischen Nestorchronik*. Berlin.
- Růžicka, Rudolf. 1961. *Das syntaktische System der altslawischen Partizipien und sein Verhältnis zum Griechischen*. Berlin.
- Růžicka, Rudolf. 1966. *Studien zur Theorie der russischen Syntax*. Berlin.
- Růžicka, Rudolf. 1980. *Studien zum Verhältnis von Syntax und Semantik im modernen Russischen*. Berlin.
- Rytel-Kuc, Danuta & Mieczysław Basaj. 1981. *Słownik frazeologiczny czesko-polski*. Katowice.
- Rytel-Kuc, Danuta. 1982. *Leksykalne środki wyrażania modalności w języku czeskim i polskim*. Wrocław.
- Rytel-Kuc, Danuta. 1990. *Niemieckie passivum i man-Sätze a ich przekład w języku czeskim i polskim*. Wrocław.
- Rytel-Kuc, Danuta. 2005. *Taschenwörterbuch Polnisch / Deutsch, Deutsch / Polnisch*. Gütersloh.
- Schaller, Helmut W. 1986. *Johann Michael Georgs »Versuch einer sorbischen Sprachlehre« (1788). Einleitung, Text, Kommentar*. München.
- Schmidt, Johann A. E. 1813. *Praktische Grammatik der russischen Sprache und ein Russisch-deutsches Wörterbuch zum Gebrauch für Russen*. Leipzig.
- Schmidt, Johann A. E. 1815. *Neuestes russisch-deutsches und deutsch-russisches Taschenbuch*. Leipzig.
- Schmidt, Johann A. E. 1818. *Handbuch der russischen Wörter und Redensarten*. Leipzig.
- Schmidt, Johann A. E. 1836. *Polnisch – russisch – deutsches Wörterbuch*. Breslau.
- Schmidt, Johann A. E. 1849. *Praktische russische Sprach-Lehre für Schulen und zum Selbstunterricht*. Hamburg & Leipzig.
- Schröter, Gerhart. 1993. Braun, Friedrich. In Ernst Eichler (Hrsg.). *Slawistik in Deutschland von den Anfängen bis 1945. Ein biographisches Lexikon*. Bautzen. 65–66.
- Schultheis, Johannes. 1974. *Die Ortsnamen des rechtselbischen Anhalt*. Leipzig (maszynopis pracy doktorskiej).
- Schulz, Jana (Šolćina). 2009. *Studien zur Sprache des Dichters Jakub Bart-Ćišinski. V Lětopis 56. Sonderheft / Wosebity zešiwk*.
- Schulz, Jana (Šolćina). 2015. *Bilingualer Spracherwerb im Witaj-Projekt*. Bautzen.
- Schuster-Šewc, Heinz. 1967a. *Obersorbische hs. Grammatik aus dem 17. Jahrhundert von G. Ludovici*. In Heinz Schuster-Šewc (Hrsg.). *Sorbische Sprachdenkmäler 16.–18. Jahrhundert*. Bautzen. 70–76.
- Schuster-Šewc, Heinz. 1967b. *Sorbische Sprachdenkmäler 16.–18. Jahrhundert*. Bautzen.
- Schuster-Šewc, Heinz. 1967c. *Thesaurus Polyglottus vel Dictionarium Multilingue von Hieronymo Megisero*. Frankfurt ad Moenum. MDC III. In Heinz Schuster-Šewc (Hrsg.). *Sorbische Sprachdenkmäler 16.–18. Jahrhundert*. Bautzen. 441–471.
- Schuster-Šewc, Heinz. 1968. *Gramatika hornjoserbskeje řeče. 1. zwjazk fonematika a morfologija*. Budyšin (wyd. 2: 1. zwjazk fonologija, fonetika, morfologija. Budyšin 1984).
- Schuster-Šewc, Heinz [Schuster-Šewc, Hinc]. 1976. *Gramatika hornjoserbskeje řeče. 2. zwjazk-syntaksa*. Budyšin.
- Schuster-Šewc, Heinz. 1978–1996. *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache*. Bde. 1–5. Bautzen.
- Schuster-Šewc, Heinz. 2000. *Das Sorbische im slawischen Kontext. Ausgewählte Studien*. Bautzen / Budyšin.
- Seiler, Andreas. 1830. *Kurzgefaßte Grammatik der Sorben-Wendischen Sprache nach dem Budissiner Dialekte*. Budissin.
- Späth, Andreas. 1994. Zum Imperativgebrauch im Slowakischen. *Wiener Slawistischer Almanach* 33. 243–250.

- Späth, Andreas. 2007. On the Semantic Foundations of the Contrastive Vocus Within a Lexicalist Approach. Berlin.
- Sperber, Wolfgang. 1967. Die sorbischen Flurnamen des Kreises Kamenz (Osttel). Berlin.
- Sperber, Wolfgang. 1981. Adjektive im Prädikat unpersönlicher Sätze im Russischen. *Linguistische Arbeitsberichte*. Leipzig.
- Starosta, Manfred. 1999. Dolnosorbsko-nimski słownik / Niedersorbisch-Deutsches Wörterbuch. Bautzen.
- Steube, Anita. 1997. Der russische Aspekt und die Ereignisrolle des Verbs. In Gerhild Zibatow & Uwe Junghanns (eds.). *Proceedings of the First European Conference on Formal Description of Slavic Languages 1995*. Frankfurt am Main. 213–227.
- Steube, Anita & Andreas Späth. 1998. Non-overt Categories in Russian Partitive and Pseudo-Partitive Constructions. In Edda Weigand (ed.). *Contrastive lexical semantics*. Amsterdam. 209–226.
- Steube, Anita & Brigitte Haltof. 1970. Zur semantischen Charakterisierung der Tempora im Russischen und Deutschen. In *Linguistische Arbeitsberichte* 1. 37–52.
- Trautmann, Reinhold. 1910. Die altpreußischen Sprachdenkmäler. Göttingen.
- Trautmann, Reinhold. 1923. Baltisch-slawisches Wörterbuch. Göttingen.
- Trautmann, Reinhold. 1935. Die Volksdichtung der Großrussen. Heidelberg.
- Trautmann, Reinhold. 1939. Die wendischen Ortsnamen Ostholsteins, Lübecks, Lauenburgs und Mecklenburgs. Neumünster.
- Trautmann, Reinhold. 1942. Zu Form und Gehalt der Novellen Turgenjews. Leipzig.
- Trautmann, Reinhold. 1948. Turgenjew und Tschschow. Leipzig.
- Trautmann, Reinhold. 1948–1949. Die Elb- und Ostseeslawischen Ortsnamen. Bde. 1–2. Berlin.
- Trautmann, Reinhold. 1950. Die slavischen Ortsnamen Mecklenburgs und Holsteins. Berlin.
- Udolph, Jürgen. 1979. Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen. Ein Beitrag zur Frage nach der Urheimat der Slaven. Heidelberg.
- Udolph, Jürgen. 1990. Die Stellung der Gewässernamen Polens innerhalb der alteuropäischen Hydronymie. Heidelberg.
- Vasmer, Max, Herbert Bräuer & Ingrid Coper (Hrsg.). 1964–1989. Russisches geographisches Namenbuch. Bde. 1–10. Wiesbaden.
- Vasmer, Max. 1923. Die Iranier in Südrußland. Leipzig.
- Vasmer, Max. 1934. Die ehemalige Ausbreitung der Westfinnen in den slawischen Ländern. Berlin.
- Vasmer, Max. 1938. B. Kopitars Briefwechsel mit Jakob Grimm. Berlin.
- Vasmer, Max. 1941. Die Slawen in Griechenland. Berlin.
- Vasmer, Max. 1944. Griechische Lehnwörter im Serbokroatischen. Berlin.
- Vasmer, Max. 1950–1958. Russisches etymologisches Wörterbuch. Bde. 1–3. Heidelberg.
- Vasmer, Max. 1962–1981. Wörterbuch der russischen Gewässernamen. Bde. 1–5. Berlin & Wiesbaden.
- Walther, Hans & Ernst Eichler (Hrsg.). 1984. Untersuchungen zur Ortsnamenkunde und Sprach- und Siedlungsgeschichte des Gebietes zwischen Mittlerer Saale und Weißer Elster. Berlin.
- Walther, Hans & Ernst Eichler (Hrsg.). 1986. Städtenamenbuch der DDR. Leipzig.
- Walther, Hilmar. 1978. Zur Problematik der Kategorie Person des Verbs im Bulgarischen und Deutschen. In *Linguistische Arbeitsberichte* 20. 95–108.
- Walther, Hilmar. 1979. Probleme der Entwicklung des sozialen Wortschatzes im Bulgarischen und Serbokroatischen der Gegenwart. In *Linguistische Studien* 58. 35–59.
- Walther, Hilmar. 1980. Bemerkungen zur Syntax und Semantik bulgarischer Verbalsubstantive. In *Linguistische Arbeitsberichte* 28. 45–49.
- Wenzel, Walter. 1987–1994. Studien zu sorbischen Personennamen. Bde. 1–3. Bautzen.
- Wenzel, Walter. 1999. Lausitzer Familiennamen slawischen Ursprungs. Bautzen.
- Wenzel, Walter. 2006. Niederlausitzer Ortsnamenbuch. Bautzen.
- Wenzel, Walter. 2008. Oberlausitzer Ortsnamenbuch. Bautzen.
- Wenzel, Walter. 2015. Slawen in Deutschland. Ihre Namen als Zeugen der Geschichte. Hamburg.
- Wenzel, Walter. 2017. Die slawische Frühgeschichte Sachsens im Licht der Namen. Hamburg.
- Werner, Eduard. 1996. Studien zum sorbischen Verbum. Bautzen / Budyšin.
- Werner, Eduard. 2003. Die Verbalaffigierung im Obersorbischen. Bautzen / Budyšin.
- Werner, Eduard. 2017. Teaching in the Absence of a Standard Language. A Case Study of Upper Sorbian. *Slavia Occidentalis*. In *Linguistica* 74/1. 157–167. <https://doi.org/10.14746/so.2017.74.9>.
- Werner, Eduard. 2018. Aspect and Performativity in Sorbian. *Slavia Occidentalis*. In *Linguistica* 75/1. 143–149. <https://doi.org/10.14746/so.2018.75.10>.
- Wiese, Eva. 1969. Die Struktur unbestimmt-persönlicher Sätze in modernen Polnischen. In *ZfSl* 14. 51–68. <https://doi.org/10.1524/slav.1969.14.1.51>.
- Wiese, Eva. 1977. Bedeutungen des Subjekts »subjektloser« Sätze im Russischen und Polnischen. In *ZfSl* 22. 494–502. <https://doi.org/10.1524/slav.1977.22.1.494>.
- Winter, Eduard. 1953. Halle als Ausgangspunkt der deutschen Rußlandkunde im 18. Jahrhundert. Berlin.
- Winter, Eduard. 1954. Die Pflege der west- und südslawischen Sprachen in Halle im 18. Jahrhundert. Berlin.
- Wornar, Edward. 2011. Serbska sada w rukopisnej zběrce z lěta 1510. *V Lětopis* 2. 135–137.
- Wornar, Edward. 2012. Kak serbska je Budyska přisaha? *V Lětopis* 2. 114–121.

- Zeil, Wilhelm. 1977. Die Pflege der Sorabistik am Leipziger Lehrstuhl für slawische Philologie (1870–1945). *V Lëtopis A* 24. 202–225.
- Zeil, Wilhelm. 1993. Jordan, Jan Pětr. In Ernst Eichler (Hrsg.). *Slawistik in Deutschland von den Anfängen bis 1945*. Bautzen. 196–197.
- Zeil, Wilhelm. 1994. *Slawistik in Deutschland. Forschungen und Informationen über die Sprachen, Literaturen und Volkskulturen slawischer Völker bis 1945*. Köln & Weimar.
- Zeil, Wilhelm. 1996. *Sorabistik in Deutschland. Eine wissenschaftsgeschichtliche Bilanz aus fünf Jahrhunderten*. Bautzen / Budyšin.
- Zwoliński, Przemysław. 1988. J. D. Hoffmann als Polonist und Etymologe. Ein Beitrag zur Vorwissenschaftlichen Slawistik. W Przemysław Zwoliński & Mieczysław Basaj (red.). *Szkice i studia z historii slawistyki*. Wrocław. 411–416.
- Zybatow, Gerhild. 1979. Syntaktische und semantische Eigenschaften kognitiver Verben des modernen Russischen. Leipzig (maszynopis pracy doktorskiej).
- Zybatow, Gerhild & Anita Steube. 1980. Über Glaubensoperatoren. In *Linguistische Arbeitsberichte* 28. 79–91.
- Zybatow, Gerhild & Uwe Junghanns. 2002. *Topiks im Russischen*. Lund.

Author

Prof. dr. hab. Tadeusz Lewaszkiewicz

Born in Słońsk on 22 January 1950; graduate of the Secondary School in Sulęcín (1967). In the years 1967–1972, he studied Polish philology in Poznań. At the end of his studies, he took Slavonic classes in Serbo-Croatian, Czech and Bulgarian. He continued to study Slavic languages after his studies in Poznań, Halle, Leipzig and during summer language courses in Slavic countries. His academic teachers in Poznań included Monika Gruchmanowa, Zenon Sobierajski, Karol Zierhoffer, Zygmunt Zagórski, Tadeusz Skulina, Wacław Cimochoński, and Wojciech R. Rzepka. From 1970–1972, he attended the master's seminar of Professor Władysław Kuraszkiewicz; under his supervision, he wrote his master's thesis entitled *Poprawki i uzupełnienia redaktorów w drugim wydaniu Słownika języka polskiego Samuela Bogumiła Lindego* (1972). E-mail: lewtaad@interia.pl

 Open Access // This article is published under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International license. The text of the contract can be found at: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>. Please note that individual, appropriately labelled parts of the article may be excluded from the aforementioned license or may be subject to other copyright conditions.